

ŠTO JE NADA?

Živan Bezić

»*Spe gaudentes*« (Rom 12, 12).

Budući da govorimo o nadi, red je, prije svega, da budemo na čistu što je to nada. Kako u većini pojmova, tako i kod ovoga pod istom riječju ne misle svi ljudi isto. Zbog toga će biti potrebno rasvijetliti sam pojam nade, a zatim ćemo razmotriti njezin nastanak i razvoj te se upoznati s njezinim strukturalnim dimenzijama.

Pojam nade

Nada je jedno od temeljnih ljudskih iskustava. Prati život svakog čovjeka i svakog ljudskog naraštaja. O njemu je čovječanstvo razmišljalo u svim vremenima. Nada je oduvijek bila existencijalni predmet njegova razmišljanja. Pokušajmo iznijeti glavne rezultate milenijskih umovanja o nadi.¹

Prva spoznaja koja je ugrađena u pojam nade jest činjenica da je ona *ljudski čin*. Samo čovjek se nada i ni jedno drugo stvorenje. Oni koji misle da i kod životinja postoji nada (navode kao primjer kako domaće životinje čekaju da im se dadne hrana ili se spominje psa koji vjerno čeka svoga gospodara) zaboravljaju da životinje znaju čekati, ali ne znaju očekivati. Njihovo je čekanje potpuno pasivno, ono je plod njihova prirodnog instinkta ili dresure od strane ljudi. Životinjsko čekanje nije stvaralački duševni čin. Životinja samo strpljivo čeka ono na što je naučena; ona nikada ništa i nikoga ne očekuje.

Očekivanje je naime posao svijesti, ne nagona ni dresure. Očekivanje u sebi uključuje *svjesni* čin i stav, razumnu orijentaciju duše prema nekom spoznatom i poželjnom dobru. Ona je *duševni čin*; dakle, ne samo antropološka već i psihološka činjenica. Nadanje je plod duha izražen u kognitivnoj, intelektualnoj i svjesnoj sferi ljudske duše.

Očekivanje dobra kojemu se nadamo popraćeno je s radošću i zadovoljstvom. Ono je uvijek čuvstveno obojeno, to je *radosni čin* koji usređuje čovjeka. Prema tome nada spada u područje *čuvstva* ili emocija. Kako je ispunjeno radošću, ovo očekivanje možemo nazvati i *priželjkivanjem*, jer ga uvijek prati želja za nagovješćenim dobrom. Kad je ova želja čuvstveno jako naglašena, imamo čežnju ili žudnju. Što je onda zapravo ljudska nada: čin uma ili čin srca? Očito je da

●
¹ Fr. Quéré, *Dénouement de l'espérance*, Seuil, Paris 1972; R. Lay, *Vor uns die Hoffnung*, Walter, Olten 1974; W. Poldinger (Hg), *Psychologie und Psychopathologie der Hoffnung und des Glaubens*, Huber, Bern 1981; A. Adelman, *Aus ganzem Herzen hoffen*, Herder, Freiburg 1981; AA. VV., *La Speranza*, 2 sv., ed. La Scuola, Brescia 1984.

je ona i jedno i drugo. Da li u jednakoj mjeri? Ima, doduše, psihologa koji tvrde da je nada u prvom redu umni čin, mentalni a ne emotivni stav.² Ipak, većina je mišljenja da je nada pretežno emotivno stanje, zapravo težnja apetitivnog sloja ljudske duše. Tako je mislio i sv. Toma Akvinski. On je nadu nazivao čuvstvom (*passio*) i krepošću (*virtus*), te ju je smještao »in potentia appetitiva, non in cognoscitiva«.³ S tim se slaže i veći dio suvremenih psihologa.⁴

Kao mentalno-emotivni čin nada spada u antropološko i psihološko područje zbilje. Ona izvire iz samog ljudskog bića, njegove naravi i osobnosti, kako to tvrdi E. Bloch (*Das Prinzip Hoffnung*). To je duševna moć svojstvena samo ljudima. Subjekt nade može biti jedino čovjek, razumno biće koje je svjesno svojih velikih ciljeva, ali do kojih još nije stiglo stoga što je tek »homo viator«. U njemu se nada pojavljuje kao pojedinačni čin (*actus*), ali može sačinjavati i čitav niz takvih čina, odnosno trajno duševno stanje (*habitus*).

Najbolje se vidi koliko je nada prirodjena ljudskoj naravi po tome što može niknuti u duši baš u časovima kada joj se nudi beznade: u bolima, gubitcima, nesrećama i blizini smrti. Nada je dio same ljudske naravi, pa stoga postoji neka nada čak i kod samoubojica. Doduše, ne toliko nada u život koliko u ništavilo, ali i to je neka, makar i prividna, nada. Stoga liječnici imaju pravo kad kažu da je samoubojstvo protivno ljudskoj naravi te da je zapravo duševna bolest.

Prvi je, dakle, rezultat naših razmišljanja spoznaja da je nada svjesno i radosno iščekivanje. Ješt, iščekivanje je, ali čega? U odgovoru na to pitanje otkrivamo drugi bitni sastojak ljudske nade. Ona je naime uvijek iščekivanje i očekivanje nekog *dobra*. Očekivanje i priželjkivanje se može odnositi samo na ono što je u sebi dobro ili što čovjek misli da je za njega dobro. On se nada nekome ili nečemu što je za njega vrijedno ili dobro te utoliko korisno, dragocjeno i poželjno. Objekt njegovih nadanja je uvijek neka dobrota ili *vrednota*.

Želja i nada prate samo ona bića, zbivanja ili stvarnosti koje za njih predstavljaju pozitivna doživljavanja. Nada je vjera u dobro (*fiducia*). U slučaju da budućnost nosi za čovjeka neko zlo ili opasnost, on se toga zla boji i pred njim strahuje i strepi. Ne možemo reći da ga iščekuje, još manje da ga priželjkuje. Suprotno od nade, takva negativna čuvstva nazivamo bojazan, strepnja, strah i tjeskoba.⁵

Možemo li znati štogod poblize o kakvom se dobru radi u nadi? Što može biti objekt njezinih želja i očekivanja? Jasno je da to može biti

² Tako npr. misli i R. Lay, op. cit.

³ *Summa Theol.* I—II, q 40, a 2.

⁴ Za potvrdu možemo navesti i J. Cl. Giraud-a. On tvrdi da je nada »sentiment par lequel on envisage quelque chose comme favorable à son désir« (*Analyse sémiotique*, 117). On nalazi tri bitna elementa pojma nade: 1. čuvstvo, 2. okrenuto prema budućnosti i 3. euforično, privlačivo i ugodno.

⁵ Premda grčki gl. *elpizo* znači očekivati i dobro i zlo, ipak se najprije odnosi na dobro. Stoga je *elpis* u prvom redu nada, a tek onda slutnja i bojazan.

neka dobra i korisna *stvar* (npr. hrana, kuća, stan, zarada, novac i sl.). Može biti neki ugodni i očekivani *događaj* (ozdravljenje, ženidba, udaja, zgoditak, pobjeda, oslobođenje). Predmet naših nada nja može biti i neka druga i dobra *osoba* (npr. zaljublivanje, očekivano dijete, povratak oca iz tuđine, posjet majke, susret s prijateljem). Pored svega toga, ljudsko srce koje je nezasitno i ljudski razum koji teži neograničnosti mogu biti usmjereni i nad sva ova zemaljska i prirodna dobra, mogu očekivati svoje konačno zadovoljenje samo u nad-svijetu, u onostranosti, u B o g u. Iz toga vidimo da predmet naših želja i nadanja mogu biti ne samo naravna, nego i nadnaravna dobra.

Sv. Toma poblizhe označuje objekt nade kao »bonum arduum, sed possibile«. Ti nas atributi upućuju na još dvije oznake žuđenog dobra. Olako stecivo dobro nije nam toliko zanimljivo. Ako je pak »arduum«, tj. strmenito visoko i teško dostiživo, ono u nama budi jaču težnju i veće zalaganje da ga postignemo. Težemu dobru odgovara jača nada. No, makar kako to dobro bilo veliko i vrijedno naših napora, mi ćemo ga se odreći ako ono nije također i »bonum possibile«, tj. *moгуće*. Za nedostiživa dobra nedostaje nam snage i nade. Kad nam je ciljano dobro sasvim nemoguće i nedostiživo, onda se, mjesto nade, u našem srcu rađa nemir, strepnja, tjeskoba, nezadovoljstvo, razočarenje i očaj. A sâmo dobro ostaje »pusta sanja«, tlapnja ili utopija.

Ako se nalazimo u nekoj već prihvatljivoj situaciji, to ne znači da ne možemo težiti još većem dobru. »Ljudsko srce nikad zadovoljno nije« — pa stoga po riječima pjesnika — »sto mu novih iz njeg želja klije«. Čovjek uvijek želi i očekuje da mu bude *bolje*, pa se to dobro može postići i u komparativnom i u superlativnom stupnju.

Jedino Dobro je, dakle, objekt i sadržaj naše nade. Prema tome ljudska nada zadire i u područje axiologije i etike ili morala.

Ako je nada očekivanje nekoga dobra, pitamo se: *kada* se to dobro može postići? Sama riječ očekivanje nas upućuje na *budućnost*. Čekati nešto ili nekoga znači da ono ili onaj koga čekamo još nije stigao. Njegovo postignuće ili dolazak očekujemo tek u budućem vremenu. Stoga je budućnost bitna dimenzija ljudske nade. Dobro koje čekamo prisutno je samo u našim željama, ali još nije nazočno i u stvarnosti. Ono što je u našem srcu željeno i očekivano uvijek je neko buduće dobro koje tek ima doći. Ono što se događa bez našeg očekivanja zbiva se iz-ne-nada, to nas iz-nenađuje, to nije bilo dio naše nade. To je ne-nada.⁶

Analiza pojma nade dovela nas je tako i do vremenske dimenzije nade. Ova se naimе odvija u dvije vremenske koordinate: sadašnjoj i budućoj. Kao nadanje koje nosimo u srcu već sada, u ovom času, ona pripada sadašnjosti. Međutim, predmet našeg nadanja, objektivna nada,

●

⁶ Ili pučki »nenadinja«. Postoji i narodna kletva: »Nenadinja te snašla!«

ostvarit će se tek u budućnosti. Idealna stvarnost leži vazda pred nama, još nedoživljena, kao slatki plod dojučeršnjih žetava. Ono što nam se ne ispuni »in statu viae« bit će ispunjeno »in statu termini«, u vječnoj domovini. Tako nas naša nada vodi u nova vremena, u carstvo budućnosti, u futurologiju i eshatologiju. Ona je zvijezda prethodnica.

Gornja analiza nam pokazuje da pojam nade sadrži tri bitne sastojnice: 1. očekivanje kao duševni akt, odnosno čuvstvo »hominis viatoris«; 2. očekivanje nekog dobra, neke vrednote, prirodnog ili natprirodnog reda, 3. očekivanje budućeg dobra, koje još nije tu, i koje se ima istom ostvariti.

Iz navedenih elemenata možemo složiti jednu prikladnu definiciju nade. *Ona je radosno očekivanje nekog dobra u budućnosti.* Naša je odrednica u potpunom skladu s klasičnom definicijom sv. Tome, za kojega je nada »usmjerenje na neko buduće dobro koje je teško dostiživo, ali ipak moguće«.

Ako ponuđenu definiciju želimo još više pojednostavniti pa ispustimo riječi koje se podrazumijevaju same po sebi, možemo reći kratko: *nada je očekivanje boljega.*

Iz jezičnih razloga dodajmo da u hrvatskom jeziku osim izraza nada postoje još dva ekvivalentna termina: ufanje i uzdanje. Pošto je praslavenska riječ *ufanje* pomalo zastarjela (još se najviše upotrebljava u crkvenoj formuli »vjera, ufanje i ljubav«), a *uzdanje* se (izvire iz istoga korijena kao i nada: djeti se na nešto, dati se na nešto, dakle davanje sama sebe) rabi dosta rijetko, mi ćemo se služiti najviše suvremenim izrazom nada. Ona ima tako lijepo korijensko značenje: darivanje sama sebe nekom budućem dobru ili Dobrome kao izvoru svake nade.

Psihologija nade

Kao što pojam vjere ima dvije dimenzije, jednu subjektivnu (*fides qua creditur*) i jednu objektivnu (*fides quae creditur*), tako isto i ljudska nada ima subjektivnu i objektivnu rasežnost. Subjektivna nada jest sam duševni čin, tj. radosni osjećaj očekivanja nekoga budućeg dobra, dakle doživljavanje unutar same ljudske duše, pa je možemo nazvati *spes qua speratur*. A to buduće dobro kojemu je usmjerenano nadanje predmet je i sadržaj naše nade. To dobro kao cilj naših subjektivnih nadanja možemo zvati *spes quae speratur*. Kad se govori općenito, *nada* je i *spes qua* i *spes quae*, a izraz *nadanje* odnosi se samo na unutarnje duševno doživljavanje nade.

U ovom podnaslovu imamo posla s nadom kao duševnim činom, dakle nadanjem. To znači da ćemo se morati osvrnuti na genezu i psihički proces nadanja. Kako nada nastaje i koji su njezini izvori?

Ako ćemo vjerovati staroj grčkoj legendi, onda je nada dar bogova, jedini koji nam je preostao iz božanske riznice. Zlobni, naime, Zeus

dao je za ženu bezazlenom Epimeteju, bratu hrabroga Prometeja, boginju Pandoru (čije ime znači: nosilac svih darova). Pandora mu je kao miraz donijela krasnu kutiju punu božanskih darova. Njezinom i Epimetejevom neoprežnošću pri otvaranju kutije iz nje su jurnuli vani svi ponuđeni darovi. Kad su ipak uspjeli kutiju zatvoriti, u njoj je preostala samo nada. Ona nas nije napustila ni do dana današnjega. Uz tolika zla koja biju čovječanstvo na sreću je ona još uvijek s nama. Tako se je ispunilo staro proroštvo: *Spes ultima dea* (posljednja je boginja nada).

Ostavivši po strani legende, zapitajmo se kako se u ljudskom srcu rađa nada. Prvo što možemo reći jest da je ona odgovor na neku duševnu ili tjelesnu *potrebu* čovjeka. Potreba izaziva čovjeka na traženje njezina razrješenja. Čim se netko nađe u potrebi, a još više u nekoj nevolji, u njemu se javlja nastojanje da tu svoju potrebu zadovolji te da se iz nevolje nekako izvuče. On vjeruje u tu mogućnost, nada se začela.

Osim toga u svakom se čovjeku nalazi urođeni nagon i nesvjesna težnja da se izvuče iz škripca u koji je upao. O sretnom rješenju on najprije sanja, a u pogodnom času njegovi snovi postaju svjesne *želje* ili čežnje, tako da mu želja nije više samo puki san ili utjeha. Ona je sada njegov svjesni i operativni pogon prema naprijed, prema spasonosnom cilju.

Svjesna želja postaje istodobno i *očekivanje* žuđenoga dobra te stalno čekanje na nj. Nadalac posjeduje i opravdane razloge čekanja, već se na neki način zamišlja u posjedu očekivanog dobra, što ga unaprijed ispunjava osjećajem *radosti*. Njegovo srce ispunjava blaženo čuvstvo zadovoljstva. Naravno, ako mu se na tom putu iščekivanja isprijede zapreke, onda je nemiran, uzrujan, u dušu mu se uvlači bojazan pa možda i strah u uspjeh. Tako i čuvstvo straha može biti pratilac nesigurne nade.

Onaj nadalac kojemu se je očekivanje možda odužilo može postati i nestrpljiv, hoće pospješiti ispunjenje svojih težnja. Ako smatra da može nešto poduzeti kako bi anticipirao željeni uspjeh, onda je on spreman u tom cilju poduzeti i odgovarajuće radnje. Postaje aktivni ostvarivalac svoje nade. U tom poduzetnom iščekivanju pun je povjerenja u svoju sretnu zvijezdu. — Svi ti duševni čini u njemu zajedno proizvođe osjećaj što se zove nada.

Kako je očevidno, nada je kompleksan pojam, složeni proces. Ona je najprije neodređena težnja i slutnja da bi zatim postala svjesna želja s radosnim očekivanjem, a u slučajevima sumnje i zaprekā popraćena bojazni i strahom. U svakom je slučaju prati živa emotivna aktivnost. U poduzetnih ljudi ona postaje i praktičnom voljom za ubrzanjem uspjeha. Ako su kod njih postojali i prijašnji uspjesi, oni još više obogaćuju lepezu nade. Inteligencija sve to prati adekvatnim razlozima i tako daje nadi spoznajnu vrijednost. Na taj način naša nada odražava duševnu puninu. Ona je plod osjećaja, volje i razuma. Svestrani i bogati duševni čin.

Površinska psihologija se zadovoljava vanjskim fenomenima nade. Dubinska psihologija ide dublje od svijesti, osjećaja i volje pa zaronjava i u njezine nagonске, odnosno podsvjesne korijene. Vrhunska ili humanistička psihologija stavlja naglasak na kognitivne i konativne elemente nade. Mi još možemo nadodati da ni čisto humanistička psihologija ne može izići na kraj s veličinom ljudske duše i njezinih nadanja. U čovjeku tinja osjećaj nedovršenosti i nesavršenosti. U njemu gori čežnja za uvijek boljim i savršenijim, žudnja za duhovnim i nadosjetnim. Čovjek je projekt, a ne gotov nacrt. On je otvoren projekt, u prvom redu otvoren duhovnoj sferi. On predosjeća da je »ad maiora natus«.

Tim nad-naravnim težnjama ljudskog srca odaziva se »Onaj koga ljubi duša moja«. On oplemenjuje našu nadu svojom božanskom milošću te ona postaje milosni čin i nadnaravna krepost. Rado se odaziva na bolni vapaj i zov ljudske duše, dolazi u nju i hrabri je svojim darovima. Onostrane porive naše duše ispunjava svojom utješnom prisutnošću kao nestvorena i stvorena milost.

Kako vidimo, izvori ljudske nade mogu biti naravni i nadnaravni. Međutim, još nismo iscrpili sve naravne izvore ljudske nade. Već smo natuknuli da oni nisu samo psihološki. Mogu potjecati i iz biološkog sloja čovjekova bića. Nagon za samoodržanjem u temelju je svake zemaljske nade. Taj je »élan vital« prirodna težnja i pratilac je svakog živog bića. Psihofiziologija leži na temeljima fizike i fiziologije.

Jednom je jedan moj student na ispitu zamijenio izraze fiziologija i filozofija, ne razlikujući njihov materijalni i formalni objekt. Ja pak ovdje svjesno navodim i filozofski udio u rađanju ljudske nade. U prilog svojoj tezi pozvat ću se na tri poznata Kantova pitanja na kojima je utemeljio svoju filozofiju: »Was kann ich wissen? Was darf ich hoffen? Was soll ich tun?«⁷ Dakle, nada spada u bitna filozofska pitanja, posebno vjerska. Nema filozofije ni vjere bez pitanja: Was darf ich hoffen? Nitko ne može provoditi čestito svoj život a da nije sebi »položio račun o nadi koja je u nama« (I Pot 3, 15).

Smisao je života nerješiv bez vjere i ufanja. Zato su Kantova pitanja važna i za moralni život. »Was soll ich tun« ostaje nepoznanica ako se prije toga nije odgovorilo na pitanje »was darf ich hoffen«. Stoga nada ima odjeka na sva područja ljudskog života, što ćemo poslije, govoreći o nadi, uzeti u obzir.⁸

Zanemariivši ostale vidike, s kojih bismo mogli promatrati postanak i razvitak nade, ipak moramo spomenuti već sada njezine društvene razmjere. Postoji nada koja živi u pojedincu, u svakome čovjeku, ali po-

●
⁷ Hrvatski: Što mogu znati? Čemu se smijem nadati? Što trebam činiti? Ovdje Kant u temelje svoga nazora na svijet stavlja tri bitna područja: *Wissen* (filozofija, znanost), *Hoffen* (vjera, religija) i *Tun* (život i moral).

⁸ R. Coste, *Pluralisme et espérance chrétienne*, ed. Salvator, Mulhouse 1977. G. M. Cottier, *Le conflit des espérances*, Desclée, Paris 1977.

stoji i nada koja je zajednička nekoj skupini, narodu ili društvu uopće. Dapače, ni nade pojedinca nisu nikada bez utjecaja njegove okoline i odgoja. Još u kolijevci se je u nama rodilo prapovjerenje (Erikson: Urvertrauen) kojim smo se prepustili odgojnom utjecaju svojih roditelja. Vjerovali smo njihovim obećanjima, živjeli smo njihove nade i prihvatili njihove ideale. Iz prvih djetinjih bojazni razvila su se kasnija nada-nja i vjerovanja.

Struktura nade

Ima li nada i drugih kakvih izvora? Koji su još motivi utjecali na njezino rađanje?

Osim upravo spomenutih društvenih nadanja kojima smo bili okruženi od ranog djetinjstva, tu su još:

- otkrića, izumi, tekovine znanosti ili tehnike kojima smo se služili,
- naši vlastiti uspjesi koje smo imali,
- uspjesi drugih ljudi, osobito velikana, svetaca i heroja,
- ideologije koje nam obećavaju spas čovječanstva,
- projekti, programi i prognoze futurologije.

Iza svake takve nade stoji čovjek sa sebi vlastitom ljudskom snagom. Kršćanska nada k tome gradi svoje temelje još:

- na kršćanskoj vjeri i objavi,
- na Božjim obećanjima i viziji eshatona.
- na misteriju Krista i njegovoj uskrsnoj pobjedi,
- na svim darovima Duha Božjega,
- na dosadašnjim vjerskim iskustvima, svojim i tuđim.

Ljudska nam nada stavlja na raspolaganje ljudska i naravna sredstva, a kršćanska nada još i nadnaravna.

Sada, kad smo otkrili izvore i motive nade i nakon što smo pratili njezin psihološki razvoj, usuđujemo se navesti bitne strukture pojave što se zove nada.

1. To je najprije sam *čovjek* koji se nada. Samo čovjek može biti subjekt nade. Životinja može čekati, ali se ne može nadati. Ni anđeo nije biće nade jer je on već u potpunom posjedu svoga dobra. On više ne može očekivati ništa bitno novo. Samo čovjek, dakle, ostaje biće nade, *homo sperans*. Bez čovjeka ne bi bilo ni nade kao čuvstva, jer ona nigdje ne postoji sama po sebi. Nada živi jedino u srcu čovjeka.

2. Druga bitna komponenta nade jest *dobro* kojemu se čovjek nada. Ako nema dobra kao njezina predmeta nema ni nade. Ne može postojati nada u ništa. Nada postoji samo ako postoji, barem u njezinoj težnji, dobro koje očekuje. Ako ono postoji u stvarnosti, imamo stvarno

dobro kao objekt nade. Ako to dobro postoji samo u nadaočevoj želji ili mašti, zovemo ga zamišljeno ili fiktivno dobro. Moglo bi se dogoditi da i stvarno dobro, naopako shvaćeno ili upotrebljeno, prestane biti dobro za nerazumnog pojedinca (kao npr. alkohol za pijanca, droga za narkomana, duhan za pušača). Ono se čak pretvara u zlo, premda ga ovisnik krivo smatra svojim dobrom, pa je to samo umišljeno ili prividno dobro. Bilo dobro umišljeno, zamišljeno ili realno, ono mora postojati barem u fantaziji ili krivoj procjeni subjekta. Inače nada ostaje bez svoga objekta. Nada je samo tamo gdje postoji *bonum speratum* (nadano dobro).

3. Kako smo vidjeli, nadano dobro ne mora uvijek postojati na prirodnoj ili zemaljskoj razini. Golema većina čovječanstva svoje dobro traži i svoju nadu polaže u nadnaravne vrednote, u onostrani život. Vjernici se ne zadovoljavaju bilo kakvim dobrom, oni traže *Apsolutno Dobro*, ono koje potpuno zasićuje ljudsku dušu. Možda će neki na to primijetiti da takva nada ne spada u domenu ljudskog znanja, jer nadilazi moći našeg uma. Ako ne spada po svom objektu (koji je predmet vjere), ipak spada po svome subjektu koji je čovjek. Čovjek vjernik takvu nadu stvarno nosi u svom srcu, ona je dio njega samoga te ne može o njoj šutjeti. Ako Apsolutno Dobro može biti uistinu sadržaj ljudske nade, onda ono spada i u strukture nade. Kao što bez čovjeka ne bi bilo nade kao fenomena (*spes qua*), tako bez Boga ne bi bilo nade kao Apsoluta (*spes quae*). Bog je najveće dobro i stoga najveća i konačna Nada.

4. U bitne strukture nade spada i *vrijeme*. Ona se razvija i odvija uvijek u elementu vremena i traži vremenske okvire. Kao *spes qua*, kao naš duševni čin, dakle kao nadanje, ona se zbiva u sadašnjem vremenu. Rodila se je u nama čim smo spoznali i zaželjeli neko dobro te na taj način ima svoje korijene u našoj povijesti. Međutim, za nadanje je važno da ono živi u našem srcu sada i da se ni u jednom času nije ugasilo. Dum spiro, spero... (dok živim, nadam se).

No stvarni predmet naše nade, čista nada u svom objektu (*spes quae*) pripada uvijek budućnosti, jer svoje dobro očekuje u budućem vremenu. Ispunjenje nade je vazda predmet i stvar blize ili daleke budućnosti, ali samo budućnosti. Ispunjena nada nije više nada. Vrijeme nadanja je sadašnjost, ali vrijeme ispunjene nade je u budućnosti. S konačnim Futurom vrijeme završava.

5. Govoreći o nadi, obično se ljudska pažnja usredotočuje na sam predmet nadanja (prema poznatoj ljudskoj slabosti: važnije je imati nego biti), pa se dimenziji *očekivanja* posvećuje malo pozornosti. Sva je naša pozornost okrenuta budućoj nadi, a očekivanje, proces koji se odvija u sadašnjosti, dolazi u drugi plan. Možda je tako i dobro, jer zaboravljamo muke čekanja, ali je samo nadanje i vremenski i psihološki mnogo sudbonosnije. Ono prolazi kroz mnoge peripetije, uspone i padove, povezano je s patnjom. Tako ono nije samo nadanje nego i uzdanje. Psihološki se pokazuje kao duševni čin (*actus*) ili kao trajno duševno stanje (*habitus*).

Na-danje i uz-danje uvijek prethodi samom ispunjenju, to je vrijeme iščekivanja. Sastavni je dio naše nade, duže traje i više nas uzbuđuje nego sam trenutak ispunjenja. Nužni je uvjet da se može ostvariti sadržaj naše nade. Ljudski je život trajna smjena očekivanja i dočekivanja, nadanja i stradanja, sumnje i nade.

Uz ove bitne — čovjek i njegova nadanja, Dobro u svojoj naravnoj i nadnaravnoj vrijednosti, očekivanje u vremenu sadašnjem i budućem — postoje još i manje bitne strukture ljudske nade, o kojima ćemo drugom zgodom.

WHAT IS THE HOPE?

Summary

The Autor elaborates the concept of the human hope. He is investigating the origins, psychology and structures of this typically human phenomenon. The hope is defined as a joyfully expectation of a future good.